

№5. 10. Обеспечение и охрана советской милицией конституционных прав и свобод граждан. Учебное пособие. /Богачева О.Г. и др.: Высш. юрид. заоч. школа. МВД СССР. М., 1988. 11. Хальота А.И. Забезпечення реалізації органами внутрішніх справ конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина //Науковий вісник НАВСУ. 2001. № 3. 12. Редакція газети «Іменем Закону» Департамент роботи з персоналом МВС України. Методичні матеріали навчальних тем, розроблені згідно з «Навчальним планом із соціально-гуманітарної підготовки рядового та молодшого начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ України на 2004–2005 навчальний рік».

Надійшла до редколегії 28.08.04

Ю.О. Лєгеза

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ ТА ІНТЕРЕСИ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Процес формування правосвідомості будь-якої особистості відбувається в умовах певного соціального середовища, суттєвими структурними компонентами якого виступають первинні трудові або навчальні колективи, партійні та громадські організації, неформальні об'єднання за інтересами тощо. Отже, соціальне середовище можна розуміти як сукупність умов життя людини, до якої належать економічні, політичні, соціальні та духовні умови і відносини, територіальні та інші соціальні спільноти і об'єднання, що прямо чи опосередковано впливають на свідомість та поведінку особистості. Значна роль тут належить і засобам масової інформації.

Розгляд реалізації соціально формуючих функцій ЗМІ стосовно особистості пов'язаний з розумінням механізму впливу масової інформації на індивіда, який ще залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науці. Аналіз праць дослідників діяльності ЗМІ, зокрема, В.Г. Афанасьєва, О.А. Бородінова, П.А. Віхалемма, В.З. Когана, З.І. Попко, А.П. Суханова та інших, показує, що, скоріше за все, тут діє система складних опосередкувань, внаслідок чого об'єктивна мета діяльності ЗМІ – вплив на формування особистості – вступає в протиріччя з впливом різних інших чинників. До їх числа можна віднести вплив соціальної групи, до якої належить індивід, вплив поглядів, що відображають попередню чи паралельну дію інших джерел інформації, засвоєні раніше настанови, стереотипи тощо.

Загальною проблемою даної наукової роботи є визначення значення та ролі задоволення інформаційних потреб та інтересів суб'єктів процесу масової комунікації, а саме – співробітників органів внутрішніх справ, для формування високорозвинутої фахової правосвідомості, що є необхідною умовою підвищення професіоналізму правоохоронців. З метою вирішення цієї проблеми автором поставлені такі завдання: 1) визначення значення інформації та інформованості суб'єкта процесу масової комунікації у формуванні правосвідомості; 2) загальна характеристика інформаційних інтересів та потреб співробітників ОВС; 3) визначення ролі відомчих ЗМІ у задоволенні інформаційних потреб співробітників ОВС; 4) надання пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності відомчих ЗМІ у процесі формування фахової правосвідомості.

Спеціалізація правосвідомості співробітника ОВС передбачає існування особливих шляхів його формування.

Ми виходимо з того, що в основі будь-якої суттєвої зміни свідомості особистості лежить інформованість, основу якої складають знання – достовірне, істинне відбиття дійсності поглядів, уявлень. Отже, чим більший обсяг в інформованості співробітника ОВС займають знання, тим вірніше орієнтують його в об'єктивній реальності особистісні переконання. Досвід свідчить, що знання мають різну цінність для різних індивідів. Власне, факт знання людиною положень будь-якої теорії не дає підстав стверджувати, що людина переконана в її вірності і буде застосовувати її у своїй практичній діяльності. Крім того, індивіди по-різному використовують однакові знання, оскільки мають різні життєві цілі. Є залежності від життєвих цілей кожний індивід інтуїтивно диференціює свої знання на необхідні та побічні, корисні та некорисні. Знання корисні він часто використовує, перевіряючи їх істинність та цінність і постійно прагне їх поповнити. Знання некорисні залишаються на рівні знання і поступово забуваються. Корисні для індивіда знання виступають як керівництво до дії, обумовлюють образ та цілі його соціальної поведінки.

Проте, власне рівень знання не може характеризувати рівень правосвідомості співробітника ОВС в цілому. Більш важливим в цьому аспекті є визначення ступеня переконаності особистості правоохоронця. Переконання займають центральне місце в структурі особистості. Вони містять знання, які виступають раціональною складовою переконань. Переконання відбивають знання індивіда про явища зовнішнього світу, суб'єкту оцінку істинності цих знань і визначають міру впевненості у справедливості власної оцінки соціально-правової дійсності. Отже, знання, що відображаються в переконаннях, відіграють в духовному світі більш важливу роль, ніж просто сукупність знань. Тому переконання можна розглядати як такий елемент індивідуальної правосвідомості, в якому відбивається та оцінюється певна взаємодія суб'єкта соціально-правових відносин.

Більшість вчених зазначають, що особливості правосвідомості співробітників ОВС формуються в період навчання [1, с.476], однак слід наголосити, що професійна правосвідомість не може бути наслідком лише загального правового виховання, освіти або практичної діяльності. Професійна правосвідомість базується на спеціальних знаннях про право, його принципи, роль у житті суспільства, про механізм правового регулювання, на глибокому знанні норм законодавства та поглибленому знанні тих правових норм, на яких ґрунтується діяльність конкретного співробітника або підрозділу. Наприклад, слідчий повинен мати юридичне мислення, поглиблені знання кримінологічного циклу юридичних наук, процесуального права, вміння об'єктивно оцінювати факти, аналізувати їх, застосовувати сучасні технічні засоби розслідування тощо.

Недоліком юридичної освіти, яка дається у вищих навчальних закладах України, є неналежний рівень вивчення мовних аспектів професійної діяльності. Враховуючи той факт, що однією із основних професійно значимих якостей працівника ОВС є комунікативна компетентність, під якою слід розуміти здатність працівника встановлювати і підтримувати необхідні

контакти з людьми [2, с.291]; і відповідно складовими елементами такої компетентності є сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують результативно позитивне спілкування міліціонера з будь-якою категорією громадян. Натомість, якщо звернутися до світового досвіду підготовки юристів, то кожний студент, який вивчає право в північно-західних університетах США (Чикаго, Іллінойс) протягом усіх років навчання обов'язково займається у «Школі мовлення», де передбачено навчання циклу із 45 дисциплін. Подібна система мається і у Великобританії, а у поліцейських навчальних закладах Голландії майбутні правоохоронці складають іспити з чотирьох мов [3, с.90]. З метою вирішення проблеми мовленнєвої підготовки співробітників ОВС відомчі друковані видання, зокрема, газета «Іменем Закону» постійно публікує відповідні інформаційні матеріали щодо українського правопису.

Вихідним положенням у дослідженні ролі ЗМІ в формуванні правосвідомості правоохоронця є обумовленість особистості соціальним середовищем і в той же час її автономність, специфічність, індивідуальність.

Підхід у вивченні такої сфери правовідносин як «особистість – ЗМІ» розглядає дві взаємопов'язані задачі: охарактеризувати особистість як об'єкт впливу соціального середовища і водночас – як активного учасника суспільно-правових відносин.

Сучасна вітчизняна парадигма особистості підкреслює активно-вибірковий, особистісно зумовлений характер її діяльності. Індивід не лише відтворюється суспільством (у поєднанні з умовами його буття), але й відтворює своє життя. Тому не слід абсолютизувати суспільну обумовленість – з одного боку, та особисту активність – з іншого, становища індивіда у системі суспільних відносин і, як наслідок, вирішення протиріч між потребами та умовами буття суб'єкта, між природою індивіда і місцем в житті і як форма самоствердження особистості у життєвих обставинах [4, с.46-59].

Діяльність мас-медіа, в тому числі і відомчих, передбачає застосування впливу на аудиторію як частини процесу масової комунікації, який здійснюється завдяки забезпеченню регулятивності та тиражованості інформації.

Взагалі у процесі масової комунікації беруть участь такі учасники:

1) соціальні інститути, які створюють правове та соціокультурне поле для функціонування засобів масової комунікації та забезпечують їхню життєдіяльність;

2) сам журналіст або журналістський колектив як суб'єкт спеціалізованої діяльності по виробництву соціальної інформації, яка передається за допомогою засобів масової комунікації [5, с.59–61];

3) аудиторія, на яку розрахована діяльність друкованих мас-медіа [6, с.69].

ЗМІ використовують два способи розповсюдження інформації – послідовний та фрагментарний. Перший спосіб частіше використовується пресою, послідовно та різнопланово висвітлюючи у статтях та інших публікаціях ту чи іншу політичну проблему. Другий спосіб – фрагментарне подання інформації – особливий розповсюджений на телебаченні. Він породжує для слухачів ряд труднощів у сприйнятті того чи іншого явища чи події.

ЗМІ забезпечують регулярність і тиражованість інформації і завдяки цьому є потужним механізмом впливу на масову аудиторію. Цікаво, що в

надрах технологічного процесу є наявною тенденція, спрямована на забезпечення ефективності не стільки масової комунікації, скільки міжособистісної та навіть внутрішньо особистісної. Як правило, масову комунікацію характеризували односпрямованістю, оскільки вважалося протягом тривалого часу, що є відсутнім зв'язок між аудиторією та редакцією мас-медіа, і лише запровадження практики листів та дзвінків читачів, слухачів та глядачів дозволило встановити такий різновид комунікації як взаємоспрямована комунікація [7, с.162].

Процес масової комунікації є складним за своєю сутністю і багатограним за своїми формами. Кожен із учасників процесу масової комунікації обов'язково є або об'єктом, або суб'єктом, або засобом впливу – при цьому вони не втрачають своєї якісної визначеності. Однак не слід забувати про те, що завжди в центрі уваги аудиторії, головним виконавцем будь-якого комунікативного процесу є журналіст, і саме від об'єктивності його діяльності залежить якість подання інформації про діяльність ОВС, зокрема. Професіоналізм журналіста, особливо журналіста, що працює у відомчому ЗМІ, повинен відповідати таким вимогам:

- знати і враховувати закономірності функціонування і розвитку суспільства;
- знати і враховувати потреби суспільства у соціальній інформації;
- не виходити за рамки правового поля діяльності мас-медіа;
- знати і враховувати місце і особливості статусу відомчих мас-медіа в системі інших соціальних інститутів;
- знати структуру сучасних мас-медіа України;
- знати як реально, так і потенційну аудиторію, її інтереси та сподівання.

Однак слід наголосити, що індивід не може розглядатися як пасивний об'єкт впливу. Він ставиться вибірково до всіх видів зовнішнього впливу, сприймаючи і засвоюючи одне та відкидаючи інше. Отже, правомірним питанням про те, що індивід не тільки об'єкт, але і суб'єкт зовнішнього впливу, який по-різному сприймає та засвоює, залежно від його індивідуальних здібностей і певного психологічного настрою, однакові факти, події, інформацію. На нашу думку, можна певною мірою погодитись із П.А. Віхалеммом, який підкреслює, що об'єктивно інформаційно насичений матеріал може бути в дійсності менш ефективним, ніж можна було очікувати. Ті, для кого він призначається, можуть його просто не сприймати або сприймати перекошено (внаслідок чого замість переконання він слугуватиме додатковим підсилювачем наявних поглядів та стосунків) [8, с.60]. Проте слід зазначити, що абсолютизація ступеня впливу з боку зазначених чинників буде також невірною, як і абсолютизація ступеня впливу джерел масової інформації. Отже, взаємодія в системі «індивід – ЗМІ» виявляється більш складною, ніж можна припустити.

Підхід до дослідження системи «особистість – ЗМІ», запропонований А. Сухановим, розглядає особистість в даній системі як діалектичну взаємодію двох підсистем – соціальної домінанти та диференціації думок, індивідуальних здібностей та особливостей [9, с.88].

На нашу думку, можна погодитися з запропонованими умовами, покладаючи в основу взаємодії системи «особистість – ЗМІ», що запропоновано О.Ю. Панфіловим [10, с.61], а саме:

- особистість користується послугами ЗМІ лише у тому випадку, коли відчуває у цьому потребу;

- особистість буде сприймати лише ту інформацію, до якої виявляє особливий інтерес.

Враховуючи той факт, що у процесі суспільного функціонування мас-медіа необхідним є визначення інформаційних потреб та інтересів аудиторії [11, с.68–69], при дослідженні значення впливу відомчих ЗМІ у формуванні правосвідомості співробітників ОВС необхідно визначити інформаційні інтереси та потреби останніх.

Під інформаційними потребами аудиторії розуміється сукупність ідей, поглядів, цінностей, норм, мотивів, прагнень, знань про явища, дійсність, закономірності соціального життя тощо, яка необхідна для певного та істинного усвідомлення людьми свого місця і ролі у соціально-правовому житті, створення відповідного ставлення до оточення та до себе, певних дій, що відповідають розвитку суспільства [12, с.31].

На погляд І.Фомічової, інформаційним інтересом є відбиття властивої всім соціальним суб'єктам об'єктивної потреби в інформації, які обумовлює їх життєдіяльність і виступає у вигляді множини певних проявів вибіркового ставлення до інформаційних об'єктів [13, с.31]. Інформаційний інтерес виявляється в активному використанні різних джерел масової інформації, у регулярному і систематичному звертанні до них, у виборі відповідної інформації, що характеризує особистість як суспільну істоту, яка живе інтересами та потребами соціуму. Інформаційні інтереси особистості до ЗМІ ґрунтуються на інтересах, які розвиваються у неї в результаті трудової та суспільної діяльності.

Саме необхідність володіння інформацією сприймається особистістю як потреба. Інформаційна потреба людини виходить далеко за межі тематичних сфер, і в загальному випадку особистість – співробітник ОВС – відчуває необхідність володіння не тільки повсякденною соціально-економічною, політичною, професійною інформацією, але й незрівнянно більш ширшим обсягом інформації. За даними соціологічного дослідження, проведеного автором, серед інформаційних інтересів є також і такі сфери, що прямо не стосуються їх професійної діяльності, а саме огляд спортивних новин – 15,63% респондентів, огляд економічних подій та їх аналіз – 21,88%, огляд новітніх технологій – 31,25%.

Відомчі ЗМІ як джерело інформування передусім співробітників ОВС повинні задовольняти їх інформаційні потреби та інтереси, адже саме вони є джерелом – безпосереднім чи опосередкованим – інформації. Так, за результатами соціологічного дослідження, проведеного автором, для більшості респондентів (майже 60%) найбільш інтерес мають відомчі друковані видання.

Професійна правосвідомість бере активну участь у створенні ціннісно-нормативної системи [14, с.224], яка безпосередньо вибудовується в процесі предметно-практичної діяльності. Предметно-практична діяльність працівника ОВС безпосередньо пов'язана з вирішенням проблем боротьби зі

злочинністю, тому завданням діяльності працівника ОВС є забезпечення прав та законних інтересів людини та громадянина. Людина, її права та свободи, її життя, здоров'я проголошені Конституцією України як найвища цінність для держави (ст.3) [15].

Таким чином, взаємодія «особистість – ЗМІ» виявляється у задоволенні інтегративного та диференційного інтересів особистості, знаходиться залежно від місця особистості у соціальній системі, її діяльності, ступеня засвоєння цінностей, притаманних даному суспільству. Задовольняючи інтереси особистості до економічних, правових, моральних, етичних цінностей тощо, ЗМІ сприяють засвоєнню нею певних поглядів, настанов, звичок, соціального та професійного досвіду, формуванню правосвідомості у суспільстві.

При цьому слід зазначити, що асоціації мас-медіа із соціальними інститутами можна зрозуміти як мету або цінність кожної окремої інформації з конкретним змістом [16, с.113-114] передбачає вплив мас-медіа на психологію аудиторії і символізує інструмент керованості підходів до споживача як чинника аудиторії. Подвійний статус мас-медіа, таким чином, є постійним функціонуванням взаємозалежності «цінності – засоби» [16, с.105–106].

Таким чином, правосвідомість співробітника ОВС є об'єктом впливу відомчого ЗМІ, і відповідно співробітник ОВС є носієм інформаційних інтересів та потреб, задоволення яких є завданням діяльності ЗМІ МВС України. Для популяризації відомчих ЗМІ МВС України, враховуючи інформаційні потреби та інтереси співробітників ОВС, пропонується:

1) збільшити кількість інформаційних матеріалів, що стосуються простих рядових співробітників правоохоронних органів і запровадити таку тематичну рубрику, як «Побутове життя поза службою». За даними соціологічного опитування, проведеного нами, близько 45% співробітників ОВС висловилися схвально про запровадження такої рубрики у відомчих друкованих виданнях МВС України;

2) додатково з метою висвітлення діяльності служб та підрозділів ОВС запровадити такі рубрики «Із сейфу слідчого», «Проблеми діяльності інспекції зі справ неповнолітніх», «Відомча охорона радить». За запровадження таких рубрик висловилися – 31,3%, 12,5% та 4% респондентів відповідно;

3) для всебічного задоволення інформаційних потреб співробітників ОВС проводити на шпальтах відомчих друкованих видань ґрунтовний огляд економічних, технологічних, культурних, суспільно-політичних подій та явищ світу, не обмежуючись поверховим аналізом, для чого доцільно до співпраці залучати відповідних спеціалістів;

4) посилити діяльність щодо у напрямку задоволення інформаційних потреб та інтересів правоохоронців засобами всесвітньої мережі «Інтернет». Авторське соціологічне опитування виявило, що майже 40% респондентів взагалі не користуються «Інтернетом» та інші заходи.

Список літератури: 1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Х., 2001. 2. Психологія: Учебник. М., 1998. 3. Пашук Р.Я., Поліщук Н.М., Таран Н.С. Ділова українська мова. Луганськ, 2001. 4. Абульханова–Славская К.А. Стратегія життя. М., 1991; Москаленко В.В. Соціалізація личности (філософський аспект). К., 1986. 5. Горохов В.М. Методи журналістського творчства. М., 1988. 6. Фінклер Ю.Е. Особливості функціонування друкованих мас-медіа в сучасному українському

суспільстві: Дис... канд.соц.наук. 22.00.03 / НАН України. Інститут соціології. 7. Бандурка О.М. та ін. Партнерські взаємовідносини між населенням та міліцією: Підручник. Х., 2003. 8. Вихалемм П.А Роль соціальних установок в восприятти газетной информации: Дис...канд. психол. наук: 19.00.01. Л., 1974. 9. Суханов А.П. Информация и человек. М., 1980. 10. Панфілов О.Ю. Вплив преси на соціалізацію особистості військовослужбовця (філософсько-соціологічний аналіз): Дис...канд.філос.наук: 09.00.03 / Хар. військ.ун-т. Х., 1998. Тернер Дж. Структура социологической теории. М., 1985. 12. Прохоров Е.П. Проблемы эффективности журналистской деятельности в условиях социально-экономического развития. М., 1987. 13. Фомичева И.Д. Социальные потребности и интересы – основа определения эффективности СМИ // Проблемы эффективности журналистики. М., 1990. 14. Соколов Н.Я. Профессиональное сознание юристов /Отв. ред. Е.А. Лукашева: АН СРСР. М., 1988. 15. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. 16. Общественное мнение и власть: механизм воздействия. К., 1993.

Надійшла дор редколегії 21.09.04

Р.М. Тучак

АДМІНІСТРАТИВНО - ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Сучасний процес державотворення в Україні зумовлює живий інтерес до широкого кола питань, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення законності та правопорядку у межах та на підставах, визначених Конституцією України. Забезпечення охорони громадського порядку в державі, прав та свобод громадян та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави в цілому та органів внутрішніх справ зокрема. Важливим чинником забезпечення названого обов'язку є створення сучасної, ефективної системи державної влади, шляхом реформи правової системи як сукупності різних галузей права. У вирішенні зазначених завдань значну, вирішальну роль відіграють державне(конституційне) і адміністративне право.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративного-правового забезпечення реалізації прав та свобод громадян у взаємовідносинах з органами, насамперед, виконавчої влади має бути визначення таких основних форм і напрямків діяльності цих органів та їх посадових осіб, які б забезпечували повсякденний правовий режим на засадах конституційних прав і свобод громадян. Зокрема, це стосується здійснення адміністративної реформи, що є підґрунтям для демократичних перетворень у земельних правовідносинах.

Метою земельної реформи є забезпечення ефективного використання та підвищення цінності земельних ресурсів, створення оптимальних умов для суттєвого збільшення соціального, інвестиційного і виробничого потенціалів землі, перетворення її у самостійний фактор економічного зростання. Одним із головних принципів формування земельних відносин є непорушність права приватної власності на землю.